

ל'ס'ים ח'ק ה' פ'יט 6-B

35 שנה לאחר מות מחבר "אליעזר והגזר", נחשפת המחברת שלו שמגלה צד נוסף בחייו

בדפים משובצים ובכתב יד יפה כתב לוין קיפניס הצעיר על השאלה
שהעסיקה אותו: מה יעשה כשיגדל. רבע מאה לאחר שחתן פרס ישראל
לספרות ילדים הלך לעולמו, נחשפת המחברת הנדירה, שחושפת את יחסיו
המורכבים עם אביו, את בקיאותו בארון הספרים היהודי ומספקת הצצה
יוצאת דופן לימיו כנער

רוחמה אלבג|עודכן:א.ת.מ.ל 16:59

תגיות

ספר

ילדים

"נפתחו העיניים למראה מראות היקום איך מטף ועד גבר לומדים ושוקדים. זה ישכור לו מורה
וזה יקנה לו חבר. זה השפה העברית וזה השפה הרוסית... אין שינה ואין תרדמה..."

בשורות אלה פותח לוין קיפניס (1890-1990; שנת לידתו של קיפניס סבוכה, ככל הנראה
1890, אם כי לעיתים הוא טען כי נולד בשנת 1894) חטיבה ספרותית מיוחדת במינה,
שנכתבה בהיותו בן 15 שנים. במחברת דקיקה, שזורה בחוט עדין, בדפים משובצים ובכתב יד
נאה, הוא עורך חשבון עצמי בשאלה שהעסיקה אותו: מה יעשה כשיגדל. המחברת המרוטה
משהו, נמצאה לא מכבר בארכיון לוין קיפניס שבמרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט. על גב
הכריכה המחודשת הוסיף המחבר בכתב ידו, כמבוגר, את הכותרת "דור ודורשיו" וחתם את
שמו.

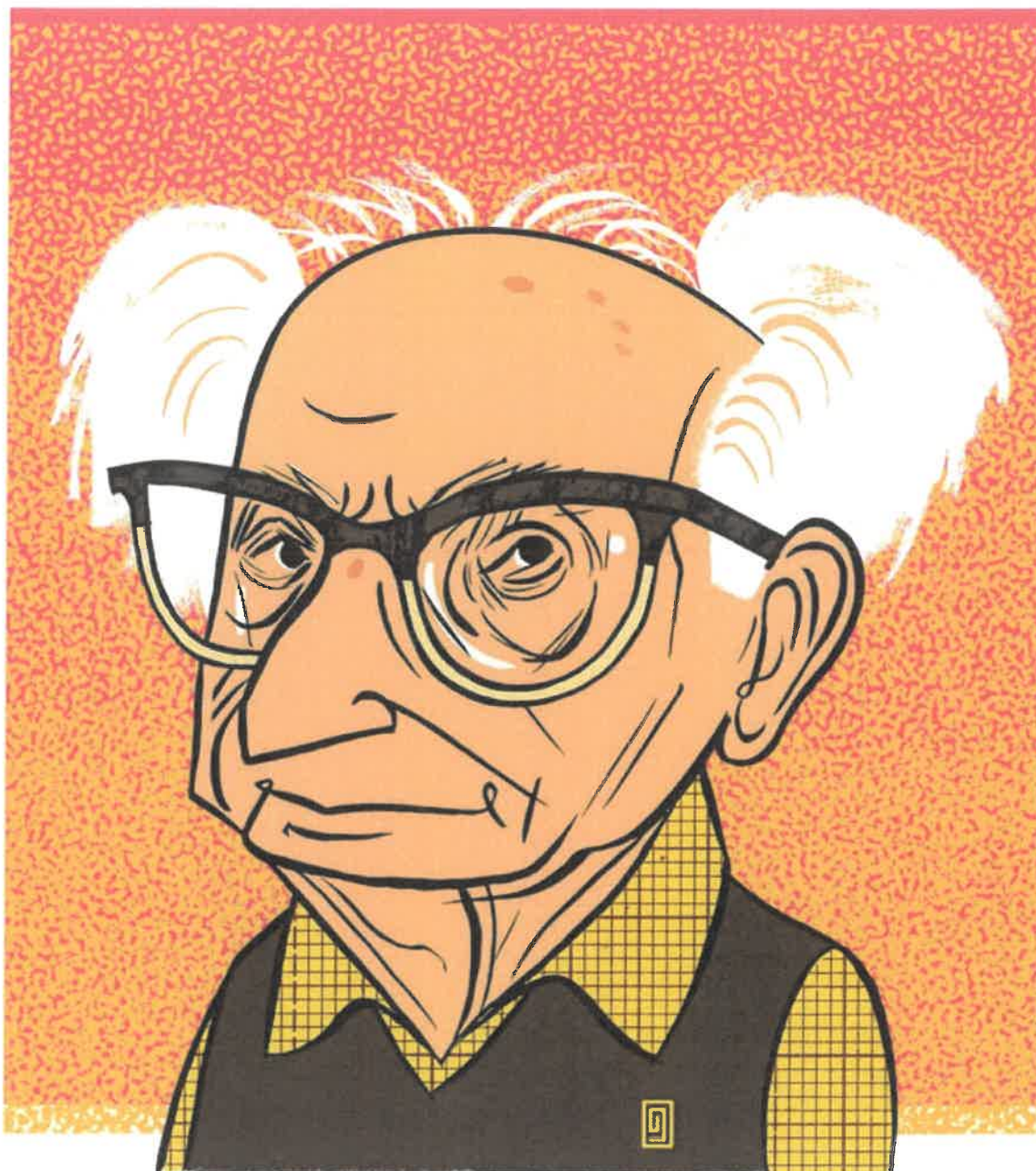
לוי קיפניס
(הצילום באדיבות ציונה קיפניס)

הארכיון מכיל עשרות כתבי יד של סיפורים, שירים ומכתבים, וכתבים אחדים העוסקים בזיכרונות ילדותו מאושמיר שבאוקראינה, עיירת הולדתו בגבול הצפוני של מחוז ווהלין שבתחום המושב לשעבר, שבהם מתאר קיפניס את סדר יומו ופרקים מחייו. בסיפור מאוחר, "טור שני מארבעת טורים — זכרונות ילדות" ("הצופה לילדים", 1987), הוא שב ומספר על התלבטויותיו באשר לעתידו. לאחר שסיים את "האוניברסיטה התלמודית" שלי אצל המלמד... ", שהיה סופר סת"ם, נהג הנער לשבת בבית המדרש וללמוד באופן עצמאי.

"לוי יהיה שוחט"

קיפניס כותב כי אביו החזן עודד אותו ללמוד כתיבה תמה ובזכותו הצליח בכתיבת מזוזות. אביו חזר והפציר בו לחשוב על עתידו "ובהתפללו את התפילה היה מפסיק מפעם לפעם ומדבר כאילו סתם, לא כלפי מישהו: תכלית... צריך לחשוב על תכלית... מה יהא בתכליתו?..."

"ואני באותם הימים", כותב קיפניס, "משכתי כבר בשבט סופרים וכתבתי שירים. ישבתי וכתבתי יצירה המתפשטת על פני שישה-עשר עמודים כתובים פנים ואחור הכל בחרוזים על שאלת התכלית. שם היצירה 'דור דור ודורשיו', והוא חזיון דמיוני הכתוב כמחזה 'מגדל-עוז' לרמח"ל (משה חיים לוצאטו)".

מבנה חזהו של לוצאטו (1726), "שיחות ופרגמנטים", שימש אותו לכתיבת החיבור יוצא הדופן במחברת הדקיקה, והוא בבחינת עדות מהימנה לעומק ידיעותיו של קיפניס ולבקיאותו בארון הספרים היהודי. קיפניס מתוודה כי דרכו לא נהירה לו וכי ברור לו כי דור הלמדנים המופלגים, המסתופפים בבתי מדרשות ובבתי כנסיות, פס מן העולם. הוא, כבני דורו, חווה משבר חברתי, אמוני ומודרני "בצוק העתים הרעים, עת אנחנו נדים נעים, בדור טלפון וטלגרף, בדור חשמל ופונוגרף, בדור מכונת הקיטור ומרכבה בלי סוסים..." הוא רואה עצמו כ"בן בלי שם", ובצר לו פונה לעזרת חכמים וגדולים ממנו.

איור: ירמי פינקוס

ביצירה המקורית הזו, הוא נוטל לעצמו חירות לשתף בהגיגיו ולחדור אל נבכי מחשבתם של כמה מענקי הרוח דוגמת אור החיים, שפתי חכמים, מילין דרבנן, הצופה, שלום עליכם, כלי יקר, דעת זקנים, בעל הלבוש, בעל הטורים, מאור עיניים ועוד. רשימה נכבדה של דרשנים, פרשנים ואנשי רוח הדנים ביניהם בשאלת התכלית, ומנסים להשיא עצה לנער המתלבט, כשכל אחד מהם מציגה על פי הבנתו. לקבוצה מוכרת זאת, "הסתננו" כמה אלמונים כ"הלא-קרוא" ו"קל הדעת", המרמזים גם על משב היתולי, שהמחבר הצעיר נקט בחיבורו.

כך למשל, "קל הדעת" טוען בדבריו "למה תאיצו, ילד אט לאט צועד... עודנו רך בשנים, עוד יהיה בן ה'למדנים". לעומתו, בעל ה"שפתי חכמים", ר' שבתי בס (1680), משיא לנער התלוש עצה "כי העיקר שפת המדינה" ואילו ב"דעת זקנים" מוצע לו כי "ישוב זה מכבר להיות מלמד באיזה כפר". וכך הלאה, הוא הולך ותועה בסבך העצות, מהרהר בדבריהם ומבטלם, ולבסוף בוחר בעצתו של החסיד ר' מנחם נחום מצ'רנוביל, שמשפחת קיפניס השתייכה לחסידות זו, ומביא ראיה כביכול מתוך ספרו "מאור עיניים" כי עליו לעסוק בהוראה: "יקח שניים שלושה תלמידים... וילמוד שפת רוסיה / גם השפה העבריה..." ואת שכרו יקבל רק כדי מחייתו. בסיום כולם עונים במקהלה "עצתו טובה וישרה..."!

אולם כל ההתפלפלות הזו לא סייעה לו, מאחר שאביו קבע כי עליו להיות שוחט! הנער מתמרד וסולד מהתפקיד שיועד לו, הוא מלין כי כבר קרא את "העגל" לפאיירברג, וביום כיפור עבר חוויה קשה, כשהשוחט ובידו החלף מורט את הנוצות "והעופות צורחות, והשוחט שוחט, והדם נוזל ניתז לארץ..." ובתום הצום אוכלים מרק מבשר העוף ומוצצים את העצמות.

לא הועילו עצותיהם של גדולי הדור, אביו פסק כי "לוי' יהיה שוחט". מחמת כיבוד אב הוא מנסה ללמוד הלכות שחיטה מתוך "יורה דעה" (יעקב בן אשר 1475), שהשאל מבית דודו שהיה בעל ספרייה עשירה. את הספר הוא מחזיר לבעליו, לאחר ש"כמעט גמרתי. אבל החלטתי לא להיות שוחט". את מסכת חייו המוקדמת בעיירתו הוא חותם במשפט "נסעתי לאחד הכפרים שמסביב לעיירתי ונעשיתי מורה".

...

קיפניס עלה לארץ ב-1913 והיה מורה לקרטונאז', עבודות מלאכה בנייר וקרטון, בסמינר לוינסקי בין השנים 1923-1956. את הארכיון העצום שלו, ובו גם כתבי יד שטרם ראו אור, העניק קיפניס למרכז הנושא את שמו, שאליהם הצטרף לא מכבר אוסף עשיר המונה למעלה מ-500 ספרי לימוד בעברית, ובעיקר מקראות ישראל, נדירות ביותר, שתרם חוקר הזמר העברי וחתן פרס ישראל אליהו הכהן ז"ל. הכהן היה מיוודד עם לוי' קיפניס, הוקיר את פועלו ואף כתב ביבליוגרפיה מקיפה ומוערת על כלל יצירתו.

מורשתם של השניים עומדת לנגד עינינו בספרייה הוותיקה בת 113 שנה, שמדפיה גדושים כל טוב ובמגירותיה טמונים אוצרות. שעתם תגיע.

רוב תודות לטליה מורצקי, הארכיונאית המסורה ובעלת התושייה שבמשכן לויין קיפניס לספרות ילדים.

פורסם לראשונה: 04.07.25, 00:00

<https://www.ynet.co.il/yedioth/article/yokra14406061>